

Kontextus(ok) a történeti pragmatikai kutatásban

Nagy C. Katalin

MTA-DE Elméleti Nyelvészet Kutatócsoport

A kontextus a pragmatika alapfogalma, a pragmatikai kutatásokban mégis különböző kontextusfelfogásokkal találkozhatunk (l. Finkbeiner et al. 2012). Előadásomban a történeti pragmatika, ezen belül a grammatikalizációs jelentésváltozással foglalkozó kutatásokban tetten érhető kontextusfogalmat vizsgálom. A kontextusnak kettős jellege van a történeti pragmatikában: egyrészt szerepe van a jelentésváltozásban, hiszen a nyelvi egységek jelentése a kontextusbeli nyelvhasználatban és annak köszönhetően változik, másrészt módszertani szerepet is betölt, hiszen a vizsgált nyelvi elem elő- vagy elő nem fordulása bizonyos kontextusokban egy adott nyelvéllapotban adatokat szolgáltat a jelentésváltozás folyamatáról. Előadásomban a kontextus problémakörének az első, azaz a jelentésváltozással kapcsolatos aspektusait mutatom be. Kutatási célomat a grammatikalizációs jelentésváltozás két kontextus-típológiáját (Heine 2002 és Diewald 2002) összehasonlítva közelítettem meg, arra a kérdésre is keresve a választ, hogy ezek a keretek további esetek elemzésére mennyire terjeszthetők ki. Kutatásomból három megállapítást szeretnék kiemelni.

1. A kontextus fogalma a történeti elemzésben szűkebb fogalom egy általános kontextus definíciójánál, hiszen a megnyilatkozások interpretációjában szerepet játszó kontextusnak nem minden vonása releváns a jelentésváltozás szempontjából. A kontextus történeti kutatásban releváns vonásainak elsősorban azokat tekinthetjük, amelyek kapcsolatba hozhatóak a forrásjelentés háttérbe szorulását, és az új jelentés 'felbukkanását' előmozdító pragmatikai következtetési mechanizmusokkal. Ezek közül Heine (2002) modellje inkább a szemantikai, míg Diewaldé (2002) a nyelvtani vonásokra koncentrál.

2. Megállapítható továbbá, hogy a kontextusnak a történeti kutatásban használatos fogalma a jelentés, és így a nyelvi megértésben szerepet játszó kontextus ismeretét előfeltételezi olyan értelemben, hogy a releváns kontextusokat az azokban lehetséges interpretációk ismeretét feltételezve csoportosítjuk.

3. Vizsgálatom további konklúziója, hogy a kontextus bevezetőben említett két szerepe (a jelentésváltozásban betöltött, valamint a módszertani szerepe) nehezen határolható el egymástól a történeti pragmatikában, azaz e kutatási terület kontextusfogalma a nyelvi megértésben szerepet játszó kontextus és a módszertani értelemben vett kontextus vonásainak keveredését mutatja.

Diewald, G. 2002: A model for relevant types of contexts in grammaticalization. In: I. Wischer és G. Diewald (szerk.), *New reflections on grammaticalization*. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins, 103–120.

Heine, B. 2002: On the role of context in grammaticalization. In: I. Wischer és G. Diewald (szerk.), *New reflections on grammaticalization*. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins, 83–102.

Finkbeiner, R., J. Meibauer és P. B. Schumacher (szerk.) 2012: *What is a context? Linguistic approaches and challenges*. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins.